

ULUSAL EĞİTİM POLİTİKAMIZ NASIL OLMALIDIR?

Prof. Dr. Mahmut ÂDEM*

Eğitimin Önemi, Amaçları ve Politikası

Eğitim; bireye olumlu davranışlar kazandıran, bir mesleğin bilgi, beceri ve tekniklerini öğreten bir süreçtir. Eğitim; bireyin kişiliğini kazanması yanında; akılcı, bilimsel ve özgür düşünebilme davranışı edinmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Demokrasinin önkoşulu, eğitimidir. Bu nedenle evrensel anlamda toplumsal ahlak, her tür ve düzey eğitimin tümüyle demokratikleştirilmesini emreder. Daha açık bir deyişle herkes yetenekleri ölçüsünde en yüksek düzeyde eğitim görebilmelidir. Sosyal devletten beklenen de budur.

Türk ulusunun geleceğinde en büyük rolü eğitimin üstlenmesi; öğretim personelinin yeni kuşakların yetişmesinde özgür düşünce ve bilimselliği önplanda tutmaları, öğretmenlerin ve öğretim elemanlarının bilim ve tekniğin yolgöstericiliğinde birleşmeleri kaçınılmazdır. Bir ulusun gerçek kurtuluşu, eğitim alanında kazanılan zaferlerle, o ulusun sonunun da eğitim alanında yanlış uygulamalarla gerçekleşeceği göz önünde tutularak, eğitim programlarının, hem toplumsal yaşamın, hem de çağın gereksinmelerine göre uyarlanması gerekir. Özünde Allah-kul ilişkisini içeren eğitim dizgesi yerine, devlet-ulus ilişkisinin temel alındığı laik eğitim düzeni benimsenmek durumundadır. Ayrıca bilim ve teknik, özlü çağdaş eğitim kurumlarının geliştirilmesine ivme kazandırmalıdır. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren ilkokullara din dersi konulması, İmam-hatip okullarının yaygınlaştırılması, ders programlarında dinsel öğelere önem verilmesi, eğitim sisteminin "belli niteliklerdeki" kişilerce yönetilmesi, üniversitelere ve kamu kuruluşlarına, kadınların türban takması konusunda baskı yapılması gibi uygulamalar kabul edilmemelidir.

Eğitimin birinci amacı, kültürel-toplumsaldır ve bireyin topluma uyumunu yani toplumsallaşmasını sağlamakla ilgilidir. Eğitimin temel amaçlarından biri, gelecek kuşakları yaşayacakları çağa uygun, topluma yararlı olarak yetiştirmektir. Öyleyse genelde en iyi yönetim biçimi olarak kabul edilen demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işleyebilmesi için, eğitime çok önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda, bireyin kalkınmaya uyumunu sağlamak da eğitimle sağlanmaktadır.

* A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

Böylece varolan değerler yanında evrensel değerler de eğitim yolu ile bireylere kazandırılır. Hammaddesi olan insanı toplumdan alıp, işledikten sonra topluma veren okulun, çevresinden kopuk olması beklenemez.

Eğitimin ikinci amacı, bireylere kazandırdığı nitelikler ile iyi üretici ve tüketiciler olmasını sağlamaktır. Bu, eğitimin **ekonomik** amacını yansıtmaktadır. Çünkü bireyin eğitimden beklentisi, hakettiği diplomanın bir iş bulma aracı olmasıdır. Bireyin eğitimi sırasında kazandığı bilgi ve beceri; onun bir meslek elemanı olarak yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu anlamda toplumsal ahlak, eğitim sisteminden çıkışta, öncelikle herkesin bir niteliği olmasını emretmektedir.

Eğitimin üçüncü amacı, siyasaldır. Bir ülkede eğitim politikası, o ülkedeki yönetimin niteliğini yansıtır. Bu nedenle Türk devrimi öncelikle eğitim sorununu ele almış ve eğitime yeni bir anlam kazandırmıştır. Cumhuriyetin ilanından dört ay gibi kısa bir süre sonra başlatılan güçlü bir atılımla Türk eğitim dizgesi köklü biçimde değiştirilmiştir. Eğitim, içinde bulunduğu toplumun sürekliliğinin bir aracıdır. Dolayısıyla mevcut yönetim yapısı ile eğitim sistemi doğrudan birbirine bağlıdır. Ülkenin yönetim sistemine uygun yurttaşlar, eğitim sistemi ile yetiştirilebilir. Çünkü eğitim, düzenin sürekliliğini sağlar. Ayrıca eğitim sistemi ile demokratik yönetimin gerektirdiği liderlerin (önderler) okul sistemiyle belirlenip yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda yurttaşların siyasal sürece katılabilmelerini; hak ve sorumluluklarını öğrenmelerinde eğitimin görevini de belirtir.

Bir Fransız kalkınma uzmanı, "geri kalmış bir ülke eğitimde de geri kalmış bir ülkedir" demiştir. Öyleyse eğitim, kalkınmanın, hatta uygar toplum olmanın bir ölçüsüdür. Çünkü yanlış ilaç ve tedavi yöntemi bir hastanın, yanlış askeri bir taktik bir bölüğün ölümüne neden olabilirken, yanlış bir eğitim yöntemi uygulanması bir toplumun tümünü yok edebilir. Bu nedenle bir ülkede uygulanacak eğitim politikasının iyi belirlenmesi ve uygulanması kaçınılmazdır.

Eğitim politikası, eğitim örgütünün amaçlarına ulaşmasını sağlayacak ilkeler ve kuralların belirlenmesini gerektirir. Eğitim politikasının açıklık, anlaşılabilirlik, bütünlük, süreklilik, bilimsellik, dinamiklik ve ilgililerin katılımıyla belirlenmesi gibi özellikler vardır. Ulusal eğitim politikasının belirlenmesinde, demokrasinin vazgeçilmez öğelerinden katılım temel alınmak zorundadır. Katılım; eğitimle ilgili yetkilerin, öğretmenlerin, velilerin, eğitim sendikalarının, meslek odalarının, yerel düzeydeki yöneticilerin eğitimle ilgili kararlara katılmasını gerektirir. Bu ise gereksinimlerin somut biçimde belirlenmesini, uygun önlem ve önerilerin alınırken, hemen uygulanmasını sağlar. Böylece eğitime ilişkin sağlıklı politika ve hedefler belirlenmiş olur.

Eğitim politikasının belirlenmesinde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (Talim ve Terbiye Kurulu, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Milli Eğitim Şurası) YÖK gibi organlar yanında, ülkemizdeki eğitim politikalarının belirlenmesinde siyasal partiler önemli işlevler yüklenmiştir. Ancak eğitim politikasının belirlenmesinde eğitim uzmanlık hizmetlerinden ağırlıklı olarak yararlanılması gerekmektedir. Bu, belirlenecek politikalarda bilimselliği sağlayacaktır.

Ulusal eğitim politikasının birçok kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: Devrim yasaları, anayasalar, eğitime ilişkin yasalar (1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1960 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu vb), hükümet programları, kalkınma planları ve ülkemizin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların anayasaları, sözleşmeleri vb.

Sözü edilen kaynaklara göre Türk eğitiminin yapısı ve temel hedefleri şunlardır:

1. Ulusal Eğitimimizin Örgütsel Yapısı

Cumhuriyetimiz kurulduğunda, eğitim sisteminin beşbin dolayında okulda 12.500 öğretmeni, 400 bine yakın öğrencisi bulunuyordu. Eğitim sisteminin yapısı 6 yıl ilkökul, 3 yıl ortaokul, 3 yıl lise (6+3+3) iken, 1924 yılında 5+3+3 biçimine dönüştürülmüştür. Bugün öğretmen ve öğrenci sayısı kırk ile katlanarak eğitim nüfusu 15 milyona ulaşmıştır. Buna karşılık Türk eğitim sisteminin yapısal modeli 72 yıl önce nasılsa bugün aynıdır (5+3+3). Oysa 1920'lerden sonra dünya çok büyük bir ekonomik bunalım ile İkinci Dünya Savaşı'nı yaşadı, dünya çağ atladı, uzay çağına, bilgi çağına girdi. Ama Türk eğitimimizin örgütsel yapısı giderek hantallaştı. Milli Eğitim Bakanlığı; 20-30 kişilik dar kadrosu, çok sınırlı olanaklarıyla zoru başarmıştır. Devrim yasalarından Öğretim Birliği Yasası (Tevdih-i Tedrisat), Harf Devrimi, Ulus Okulları (Millet Mektepleri), ulusal eğitimimizin özgün öğretmen yetiştirme hareketi Köy Enstitüleri, bu dar ama idealist kadrolarla başarmıştır. Bugün Milli Eğitim Bakanlığı; bir müsteşar, yedi müsteşar yardımcısı, yirmiden fazla genel müdürlük, pek çok daire başkanlığı vb. ve yalnızca Bakanlık Merkez Örgütünde her düzeyde üçbinin üzerinde yönetici kadrosu ve seksenbin kadar okulda beşyüzbin dolayındaki öğretmeni ile büyük bir örgüt niteliği taşımaya karşın, çağdaş eğitim politikası üretememektedir. Ülkemizin en büyük kamu girişimi olan Milli Eğitimdeki kapasite atıl kalmaktadır. Çünkü Anadolu'nun en ücra köşesindeki köyüne öğretmen atanması, okul yapılması, denetlenmesi Ankara'dan verilen emirle yapılmaktadır.

Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı merkez, taşra ve yurtdışı örgütünde köklü değişiklikler yapılmalıdır. Bakanlık yeniden örgütlenmelidir. Bakanlığın öğretmen atamaları, okul yapımları ve donatımı, denetleme-soruşturma vb. konulardaki tüm yetki ve sorumluluk illere devredilmelidir.

Bakanlık merkez örgütü; yalnızca ulusal eğitim konusunda genel politikaları, öncelikleri belirlemeli, her tür ve düzey eğitime öğretmen atanmasında esas alınacak ölçütler, program geliştirme, değişen dünya koşulları ve gelişen teknolojilere göre ulusal eğitimin amaçlarını gözden geçirme ve planlamadan yetkili ve sorumlu olmalı, toplumsal bütünlüğün sağlanmasına çalışmalıdır. Bu nedenle Milli Eğitim Merkez Örgütü Şema'da görüldüğü gibi iki müsteşar yardımcısı, iki genel müdürlük, on dolayında daireden oluşmalıdır.

Ayrıca okullar da yeniden yapılmalı, 8 yıllık zorunlu eğitim ve 3 yıllık ortaöğretim olarak örgütlenmelidir. Ortaöğretimdeki 60 çeşit kurum yerine, çok amaçlı okul türü esas alınmalıdır. Bu bağlamda Dünya Bankası'ndan alınacak olan 1 milyar \$ zorunlu eğitim proje kredisi tümüyle, tek program ve tek yönetimli ilköğretime

ayrılmalıdır. Böylece ortaokullar lise bünyesinden alınca liselerde çok önemli fiziksel kapasite yaratılacaktır. Yani bir sınıfa düşen ortalama öğrenci sayısı, 50-60 yerine 20-30'a düşecektir. Dolayısıyla bugün kalabalık olması nedeniyle sınıfa hakim olamayan öğretmen, öğrencilerine daha yararlı olabilecek, eğitimin niteliği yükselecektir, hatta bu düzende özel dersanelere gerek kalmayacaktır. Belki o zaman veliler, dersanelere ödedikleri meblağı, çocuğunun daha iyi eğitim görmesi için okulun giderlerine gönüllü olarak katkı sağlayabilecektir.

2. Ulusal Eğitimimizin Temel Hedefleri

Ulusal eğitim politikamızın birinci öncelikli hedefi, 6-14 yaş kümesindeki her Türk vatandaşına devlet okullarında zorunlu ve parasız olan temel eğitimin sunulmasıdır. Ortaöğretimde Avrupa Birliği ülkeleri düzeyine, (ki bu oran çağ nüfusunun % 80 - % 90'ıdır) ulaşmaktır. Ortaöğretim, özellikle mesleki-teknik ortaöğretim ve yükseköğretimde tüketici değil, üretici vatandaş yetiştirilmesi esas alınmalıdır. Çünkü Türkiye'nin AB'nde rekabet edebileceği en önemli sektör, insan sermayesidir. İnsanlar iyi eğitildiklerinde, işgücü piyasasında çok önemli bir sermayedir, iyi yetiştirilmedikleri zaman, büyük bir işsizler ordusunu oluştururlar. Ayrıca ekonomik kalkınma ile birlikte, çalışan kadınların da giderek artması, okulöncesi eğitim kurumlarının (yuva ve anaokulu) yaygınlaştırılmasını sağlıklı bir aile için zorunlu kılmaktadır.

a. Ulusal eğitimimiz laik olmalıdır.

b. İlköğretim (8 yıl) köylü-kentli, doğulu-batılı, kadın-erkek, varlıklı-yoksul her Türk vatandaşına için zorunlu ve devlet okullarında parasız olmalıdır.

c. Ortaöğretimden, özellikle mesleki-teknik ortaöğretimden isteyen herkes yararlanabilmelidir.

d. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese açık olmalı ve eşitlikle sunulmalıdır. Üniversiteler özgür ve özerk olmalıdır.

e. Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime gereksinmesi olan her yurttaşına topluma yararlı kılacak önlemleri almalıdır.

f. Her düzeyde nitelikli öğretmen yetiştirilmelidir.

g. Örgün eğitim sistemi dışında kalanlara, yetişkinlere yönelik eğitim etkinliklerine önem verilmeli; kamu kurumlarında çalışanların hizmet içi eğitimden geçirilmeleri süreklilik taşımalıdır.

a. Ulusal eğitim laik olmalıdır

Cumhuriyetin kuruluşundan 73 yıl, Öğretim Birliği Yasası'nın kabulünden 72 yıl sonra, 2000 yılına dört kala ulusal eğitimimiz ne ölçüde laiktir?

Bu konuda açıklanması gereken kimi kavramlar arasında devrim, ulus, Türk ulusçuluğu, laiklik yer almaktadır.

Devrim: Atatürk 1933 yılında devrimi şöyle tanımlamıştır¹: "Devrim, mevcut kazanımları zorla değiştirmek demektir. Türk ulusunu son yüzyılda geri bırakmış olan kurumları yıkarak, yerlerine ulusun en yüksek uygarlık gereklerine göre ilerlemelerini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır". "Devrimler, bölge ve etnik ayrımcılığı değil, ülke ve ulus bütünlüğünü öngörmektedir".

Ulus, Türk Ulusçuluğu: Genelde ulus, ulusçuluk, halkçılık ve laiklik bütünleştiricidir. Ulus; "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" biçiminde tanımlanmaktadır. "Türk ulusçuluğu, bütün çağdaş uluslarla uyum içinde yürümekle birlikte Türk toplumunun özel karakterini ve başlıbaşına bağımsız kimliğini saklı tutmayı esas sayar"².

Laiklik: Fransızca sözlük laikliği şöyle tanımlamaktadır: Sivil toplumun ve din toplumunun ayrılması ilkesi. Buna göre devlet hiçbir dinsel güç, kilise hiçbir siyasal güç icra etmez. Laiklik, yalnızca eğitim alanında geçerli bir ilke değil, aynı zamanda, bir düşünce ve yaşam biçimidir; dolayısıyla her tür ve düşünce özgürlüğünü, yönetim, hukuk, kültür konularını da içerir. Laik eğitim, dinden emir almayan düşünce ve davranış sürecidir.

Laiklik; bir toplumda bireylerin herhangi bir inanca sahip olma ya da olmama konusunda tam özgür olmaları ve bu yüzden (yani belli bir inanca sahip oldukları ya da herhangi bir inancı paylaşmadıkları için) kamu yaşamının hiçbir alanında; işyerinde, bankada, otobüste, okulda, hastanede, parkta, sokakta... ne olumlu ne olumsuz yönde hiçbir farklı işlemle karşılaşmamaları, bir cümle ile eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaları demektir³.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Devlet yönetiminde bütün yasalar, tüzükler bilimin çağdaş uygarlığa sağladığı esas ve şekillere, dünya gereksinmelerine göre yapılır ve uygulanır. Din inancı vicdani olduğundan Cumhuriyet, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı, ulusumuzun çağdaş ilerlemesinde başlıca başarı nedeni görür"⁴.

Laik eğitim: Laik eğitim; dogmatik değil, akılcı ve bilimsel eğitimidir. Buna göre her velinin çocuğuna istediği dini eğitimi vermede ya da dini eğitim vermeyen özgür olması biçiminde yürütülen eğitim süreci laik eğitimidir. Kız öğrencilere; örtünmeleri için baskı yapılmaması, dinsel duyguların TBMM ya da seçim kampanyaları vb. yerlerde bir sömürü malzemesi yapılmaması, her üniversiteye bir cami, her okula bir mescit yapılmaması, Ramazan ayında oruç tutanların tutmayanlara hiçbir baskı yapmaması laik eğitimle sağlanabilir.

¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, 1945, s: 35.

² Bu bilgiler, 1931 yılında ortaokullarda ders kitabı olarak okutulan Atatürk'ün Medeni Bilgiler adlı kitabından alınmıştır.

³ Özer Ozankaya. "Eğitimde Laiklik", Eğitimde Laiklik. Ankara: TED, 1990, s. 124.

⁴ Şerafettin Turan, "Türk Devriminin ve Atatürkçülüğün Temel İlke ve Özellikleri", Ortaöğretim Kurumlarında İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları. Ankara: TED, 1992, s. 138.

Laik eğitimin hedefi; bağınaz olmayan, özgür düşünceli insan yetiştirmektir. Öğretim Birliği Yasası, laik eğitimi benimsemekle, daha 1924 yılında Türk demokrasisinin temel harcını koymuştur. Öğretim Birliği Yasası, "demokrasiye yapasıl uyumun sınır çizgisidir". Bu çizgiden geriye dönüş kişi egemenliğine ya da irticaya yönelmez.

Öneriler

1950 yılında çok partili demokratik düzene geçilmesinin ardından bugünkü köktendinci gelişmelerin alt yapısı atılmaya başlanmış ve bugünkü duruma gelinmiştir. Daha doğrusu Türkiye 72 yıl öncesine dönmektedir. Demokrasi, herkesin dini inançlarına saygı gösterilen; herkesin dini görevlerini özgürce öğrenmesini, geliştirmesini ve yapmasını temel insan haklarından sayan, ancak dinin politik istismarına karşı olan; dindara saygılı, bağınaza, yobaza karşı olan bir yönetim biçimidir. Bu nedenle ilk ve ortaöğretim kurumlarında din eğitimi, kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de yasal temsilcilerinin isteğine bırakılmalıdır.

b. Zorunlu Eğitim

Eğitim, ilk çağlardan beri tüm toplumların yaşamında çok önemli rolü olan bir süreçtir. Yüzyıllardır eğitim, toplumun ahlak kurallarını, ekonomik ve siyasal yapısını belirleyen, toplumsal düzenin gelişerek sürdürülmesini sağlayan bir sistem olarak kabul edilegelmiştir.

İster piyasa ekonomisi, ister planlı ekonomi düzeninde olsun her ülkede eğitim, önce bir politika sorunudur. Gelecek kuşakların eğitiminin toplumca benimsenmiş bir değerler sistemi içinde ele alınması gerekmektedir. Bu değerler sistemi her toplumda farklıdır. Bu nedenle bu değerler sistemi, her ülkede kendi öz eğitim kurumlarınca biçimlendirilmektedir.

Anayasa'da "kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz". "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır" denilmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, "Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır". "Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır".

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na göre "zorunlu öğrenim çağı 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar".

Bugünkü Durum

Anayasa, ilgili yasalar ve kalkınma planlarında belirlenmiş hedeflere karşın, Türkiye bugün zorunlu eğitimi 5 yıl olan dünyanın en geri oniki ülkesinden -Benin, Senegal, Kolombiya, Bangladeş, Burma, Hindistan, İran, Laos, Macau, Nepal, Vietnam, Türkiye- biridir. Buna karşılık Türkiye'nin girmeye aday olduğu Avrupa Birliği (AB)'nin tüm üyelerinde zorunlu eğitim 9-12 yıl arasında değişmektedir.

Türkiye'de beş yıl zorunlu eğitim 7-11 yaşındaki tüm çağ nüfusuna sağlanabiliyor mu? 1990-1991 öğretim yılında 7-11 yaş kümesi nüfusun net okullaşma oranı % 87 idi. Bu oran Marmara Bölgesi'nde % 98, Ege Bölgesi'nde % 89, İç Anadolu Bölgesi'nde % 89, Doğu Anadolu Bölgesi'nde % 76, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde % 75'tir. Buna göre her onbin çocuktan Marmara'da 225, Güneydoğu Anadolu'da 536 çocuk henüz ilkökul çağında zorunlu öğrenim, hatta tüm öğrenim şansını yitirmektedir. Bu sayı kentler için 558, köyler için 2238'dir. Beş yıllık ilkökulda net okullaşma oranı Marmara kentlerinde % 100, Güneydoğu Anadolu kentlerinde % 82 iken, bu oran Marmara'nın köylerinde % 78 olmasına karşılık Güneydoğu Anadolu köylerinde % 66'dır. Bu çağ nüfusun net okullaşma oranı İstanbul'da % 100, Kocaeli'de % 99 iken Şırnak'ta % 44, Bitlis'te % 60'tır.

Anılan öğretim yılında 7-11 yaş kümesi kadın nüfusun % 94'ü, erkek nüfusun % 99'u okullaştırılmıştır. Kentlerdeki erkek nüfusun tümünün okullaştırılmasına karşın, köylerdeki erkek nüfusun % 94'ü okullaştırılmıştır. Kentlerdeki kadın çağ nüfusunun % 99'u okullaştırılırken, köylerdeki kadın çağ nüfusunun % 87'si okullaştırılmıştır. Marmara Bölgesi'nde hem kadın hem erkek nüfusun tümü okullaştırılırken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadın nüfusun % 78'i erkek nüfusun % 97'si okullaştırılabiliştir.

İlköğretim İkinci Kademe (Ortaokul)

İlköğretim II. kademe, 12-14 yaş dilimi nüfusu sapsar. 1990-1991 öğretim yılında bu yaş kümesi nüfusun net okullaşma oranı % 40'tır. Bu oran kentler için % 60, köyler için % 12'dir. Anılan oran erkekler için % 37, kızlar için % 28; kentli nüfustan okullaşan her yüz öğrenciden 62'si erkek, 38'i kız; köylü nüfustan okullaşan her yüz kişiden % 78'i erkek, 28'i kızdır.

Bu yaş kümesinin Marmara Bölgesi'nde okullaşma oranı % 57, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde % 21'dir. Marmara Bölgesi'nde kentli çağ nüfusunun % 68'inin, köylü nüfusun % 18'inin okullaşmasına karşılık, Güneydoğu Anadolu için bu oranlar sırasıyla % 34 ve % 5'tir. Anılan çağ nüfusunun net okullaşma oranı Kırklareli için % 93 iken, Şırnak için % 18'dir. Bu kesimde Kırklareli kırsal kesiminde okullaşma oranı % 36 iken, bu oran Hakkari için % 0, Şırnak için % 0,7, Bitlis'te % 1'dir.

Öneriler

7-14 yaş kümesi nüfusun tümü; kadın-erkek, köylü-kentli, doğulu-batılı, varlıklı-yoksul olmasına bakılmaksızın en kısa sürede okullaştırılmalıdır. Bu eğitim düzeyi herkese kesinkes parasız sunulmalıdır. Bu amaçla imam-hatip liselerinin orta kısımları kaldırılmalıdır. Çıraklık eğitimine, Kur'an Kurslarına, genel olsun, mesleki-teknik olsun tüm liselere 8 yıllık zorunlu eğitimi tamamlayanlar alınmalıdır. 2000 yılından sonra bu zorunlu eğitim süresi giderek artırılmalıdır.

c. Ortaöğretim

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, "ortaöğretim; temel eğitime dayalı, en az üç yıllık öğretim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar". (Mad. 26).

"Temel eğitimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir". (Mad. 27).

Ortaöğretimin amacı yasada şöyle belirtilmiştir: "Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır". (Mad. 28).

Gerçekten bugün ülkemizde temel eğitimini tamamlayan her öğrenci ilgi ve yeteneklerine göre ortaöğretimden yararlanma hakkına sahip mi?

Ortaöğretim öğrencileri; yükseköğretime, mesleğe, yaşama ve iş alanlarına hazırlanıyor mu?

Bugünkü Durum

Ortaöğretimde brüt okullaşma oranı 1994-1995 öğretim yılında % 53 olup, bunun % 31'i genel, % 22'si mesleki-teknik ortaöğretimdedir⁵. Bu oran 1994 yılında ABD'de % 85-90, Japonya'da % 92, Almanya'da % 85-90, Hollanda'da % 99, İngiltere'de % 85, Fransa'da % 80'dir⁶.

Bugün ülkemizde toplam 115 çeşit lise bulunmaktadır⁷. Örneğin teknik lise türü 13'tür: Teknik Lise (Erkek), Anadolu Teknik Lisesi (Erkek) Anadolu Gazetecilik Lisesi, İnşaat Teknik Lisesi, Kimya Teknik Lisesi,, Meteoroloji Teknik Lisesi, Motor Teknik Lisesi, Teknik Lise (Kız), Anadolu Teknik Lisesi (Kız), Ziraat Teknik Lisesi, Tekstil Teknik Lisesi (Erkek), Tekstil Teknik Lisesi (Kız), Anadolu Tekstil Teknik Lisesi (Kız).

Türkiye, 1995 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olacağını varsayarak ortaöğretimi planlamıştı. Çünkü AB'ne, sanayi ve tarım ürünlerinin yanısıra, en çok işgücü ihraç eden ülke olacağını bilinçinde idi. AB'ne tam üyelikle birlikte, Türk insanına bu ülkelerde serbest dolaşım hakkı verilmesi bekleniyordu. O zaman Türk işgücü AB ülkelerinde, söz gelişi Fransız, Alman, İngiliz, İtalyan, Hollandalı, İspanyol işgücü ile bu ülkeler iş piyasasında serbestçe dolaşacaktı. Bu nedenle daha Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanırken (1972), 1995 yılında, toplam ortaöğretim içinde mesleki-teknik öğrenim gören öğrencilerin oranının % 65 olması öngörülmüştür. Böylece hem AB'ndeki ücretin, hem de çalışana sağlanan yaşam düzeyinin Türkiye'den yüksek olması nedeniyle, serbest dolaşım üzerine Türk sanayini ayakta tutan nitelikli ve üstün nitelikli özellikle teknik işgücününün anılan ülkelere göçetmesiyle ortaya çıkacak işgücü yetersizliğine çözüm bulunmuş olacaktı. Oysa bugün geline nokta şudur: Toplam ortaöğrenim gören öğrencilerin % 58'i genel, % 42'si de mesleki-teknik kesiminde bulunmaktadır. Bu, plan hedeflerine ters bir gelişmedir. İkinci önemli dengesizlik mesleki-teknik ortaokul öğrencilerininin % 88'i, mesleki teknik- lise öğrencilerininin % 20'si, mesleki-teknik öğretimin (ortaokul+lise) % 38'i İmam-Hatip öğrenimi görmektedir. Bu gelişme, şu soruyu çağırıştırılmaktadır: Türkiye, AB iş piyasasında imamlarla mı yarışacak?

⁵YBYKP, s. 24.

⁶Nevzat Ayaz. TBMM 1995 Yılı Bütçe Konuşması, s. 34.

⁷ÖSYM. 1995 İkinci Basamak Sınav Kılavuzu, s. 57.

Gençlerimize teknik eğitim yerine dogmatik eğitim verilerek demokrasiye ve kalkınmaya uyum nasıl sağlanacak? Bu durumda, AB'ne girmenin yolu ne sanayiden, ne tarımdan; öncelikle eğitimden geçer. Her yıl beşyüzbin İmam-Hatip ve beşyüzbin Kur'an Kursu öğrencisi yetiştirerek mi AB'ne tam üye olacak Türkiye?

Ortaöğretimde ikinci önemli darboğaz; genel olsun, mesleki-teknik olsun her lise mezununun tek amacının bir yükseköğretim kurumuna girmek olmasıdır. Örneğin, 1868 yılında Galatasaray Lisesi'nin kuruluşuyla örnek alınan Fransız eğitim sisteminde bugün ticaret ya da endüstri meslek lisesi mezununun tıp fakültesine girme hakkı yoktur. Türkiye'de İmam-Hatip, muhasebeci ya da elektrik teknisyeni vb. olarak yetiştirilen her genç; yetiştiği alanla ilgili olsun olmasın tüm yükseköğretim kurumlarına girme hakkına sahiptir. Bu da, mesleki-teknik lisede, genel liseye oranla 3-6 kat daha pahalıya yetiştirildiği örneğin elektrik-elektronik, bilgisayar teknisyenliği, motor teknisyenliği, muhasebeci, dikiş-nakış vb. meslekteki niteliğin israf edilmesi anlamına gelmektedir.

Türkiye'de her lise mezunu üniversiteye girmek istemektedir. Çünkü söz gelişi; öğretim programlarında mesleki derslerin ağırlıklı olması beklenen mesleki-teknik liselerin programlarında genel dersler ağırlıktadır. Örneğin İmam-Hatip lisesi programında genel derslerin ağırlığı % 61'dir. İşte bu nedenle bu liseden mezun olanlar; kaymakam, vali, emniyet müdürü, mühendis, doktor vb. olmaya özendirilmekte, imamlığı yükseköğretimde de İlahiyat Fakültelerini ilk tercihleri olarak düşünmemektedirler.

Öneriler

Ortaöğretimde öncelik mesleki-teknik eğitime verilmelidir. Mesleki-teknik ortaöğretim içinde de mutlak öncelik endüstri meslek ve teknik liseye verilmelidir. Mesleki niteliğini kaybetmiş ve gereksinmeden fazla olan Anadolu Öğretmen Liseleri ve İmam-Hatip liseleri, genel liseye dönüştürülmelidir.

Ayrıca eğitim alanına ayrılan kaynakları daha rasyonel kullanmak amacıyla çok amaçlı okul sistemi geliştirilmeli ve hızla yaygınlaştırılmalıdır.

Genel olsun, mesleki-teknik olsun her lise mezununun yükseköğretimin her alanına girme yerine, lisede yetiştiği alana uygun alana girme hakkı olmalıdır.

Mesleki-teknik liseler, öncelikle ortaöğrenim görmüş meslek elemanı yetiştirmeliler, bu lise mezunları için yükseköğretim ikinci derece bir hedef olmalıdır. Bu da, ilköğretim II. kademenin son yılında son yılda çok iyi bir yönlendirme ile olanaklı olabilir.

d. Yükseköğretim

1980 öncesi üniversitelerin toplumdaki saygınlığı nedeniyle akademiler üniversite, yüksekokullar akademi olmak istiyordu. 12 Eylül rejimi de 2547 sayılı yasa ile tüm yükseköğretim kurumlarını YÖK şemsiyesi altında bütünleştirmiştir. Burada temel sorun, akademi ve yüksekokullar özerk olmak isterken, özerk olan üniversitelerin yüksekokul durumuna indirgenmesiydi.

Bugünkü Durum

Özerkliğin üniversitelerden alınıp YÖK'e verilmesinden sonra, her ile hatta her ilçeye bir üniversite ve üniversitelerde sınıfta kalanların TBMM'ce affedilmesiyle üniversiter eğitim liseleştirilmiştir. 1994-1995 öğretim yılında yükseköğretim çağ nüfusunun % 27'si okullaştırılmıştır. Bunun % 12.5'i örgün eğitim, % 14.5'i yaygın eğitimidir. Dünyanın hiç bir ülkesinde yükseköğretimde yaygın eğitim öğrencileri, örgün eğitimden fazla değildir. Böylece nitelik niceliğe feda edilmiştir.

Ayrıca 1983 yılında 2-3 yıllık eğitim enstitülerinin fakülteye, kimi endüstri meslek liselerinin meslek yüksekokuluna dönüştürülmesiyle üniversiteler liseleştirilmiştir. Çünkü lisansı dahi olmayan ortaokul, lise öğretmenleri, hiçbir ek öğrenim görmeden üniversite öğretim görevlisi, hatta hiçbir yabancı dil bilmeyen ortaokul öğretmenleri üniversite öğretim üyesi olmuşlardır. Örneğin eğitim fakülteleri, ilahiyat fakülteleri. Bu nedenle bugün ülke çıkarlarına ters düşen fakülte diplomalarına da AB'nin çoğu ülkesinde denklik verilmemektedir. Bu, ülkemiz için, üniversitelerimiz için onur kırıcıdır.

Ortaöğretimi bitiren her lise mezununun biricik hedefi, üniversiteye girmek olduğundan, üniversite öğrenci kapasiteleri, yeterli altyapı özellikle öğretim üyesi yetiştirilmeden aşırı zorlanmakta, böylece fakülteler bir öğretim makinesi olarak algılanmaktadır. Bunun sonucunda toplumun bu saygın kuruluşları çağdışı kalmakta, yeni bilgi ve teknoloji üretememektedir. Üniversitelerde rektör, dekan vb. yöneticiler, atama ile bu görevlere geldiklerinden dinci ve şovenist milliyetçi politikalar, bu bilim yuvalarına girmekte, böylece ideoloji bilimin önüne çıkmaktadır.

Öneriler

1. Anayasanın 130. ve 131. maddesi yeniden düzenlenmeli, YÖK kaldırılmalı, üniversitelere bilimsel, yönetsel ve mali özerklik verilmelidir.
2. İlçelerdeki fakülteler meslek yüksekokullarına dönüştürülmeli, tüm meslek yüksekokulları ilgili bakanlıklara bağlanmalıdır.
3. Bilimsel ölçülerle belirlenen gelişmiş Devlet üniversiteleri temsilcilerinden oluşan bir Üniversitelerarası Kurul, tüm üniversitelerin planlama ve koordinasyonundan sorumlu olmalıdır.
4. Diğer üniversitelerin "gelişmiş üniversite" sayılabilmesine Üniversitelerarası Kurul karar vermelidir.

Paralı Eğitim

Özel vakıf üniversiteleri, eğitimin niteliğinden ödün vermeden kurulmalıdır. Kimi serbest piyasa ekonomisi uygulayan ülkelerde de yükseköğretim paralı değildir.

Yükseköğretim Kurumlarının Gelir Kaynakları (%)

Ülke Gelirler	Yıl	Kamu Fonları	Kayıt Harcı	Diğer
Avusturalya	1987	87.96	2.11	9.93
Finlandiya	1987	85.00	-	15.00
Fransa	1984	89.50	4.70	5.80
Almanya	1986	68.50	-	31.50
Japonya	1985	41.99	35.78	22.20
Hollanda	1985	80.00	12.00	8.00
Norveç	1987	90.00	-	10.00
İspanya	1985	80.00	20.00	-
İngiltere (Üniv.)	1987	55.00	13.70	31.30
İngiltere (Politek.)	1987	72.40	16.20	11.40
ABD	1986	44.80	22.40	32.80

UNESCO. Enseignement Supérieure en Europe. Vol: XVII, No: 1., UNESCO CEPES, 1992, s. 129.

Bu durumda Türkiye'de üniversite öğrencilerinden alınan harcın Avustralya, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, Fransa'dan daha çok olması düşünülmemelidir.

e. Özürlü Çocukların Eğitimi

Özürülerin eğitimi denilince; görme, işitme, ortopedik, konuşma, eğitilebilir, öğretilbilir, zihinsel özürüler, korunmaya muhtaç vb. akla gelmektedir.

Bugünkü Durum

Ülkemizde yedi milyon dolayında tahmin edilen özürü çocukların eğitimi, toplumumuz için kanayan bir yaradır. Bu sayının bugün yalnızca binde altısına (36.000) eğitim hizmeti sunulabilmekte, kalan milyonlarca çocuk aile içi yardımlaşmaya, toplumda horlanmaya, aşağılanmaya, öz olarak kaderiyle başbaşa bırakılmaktadır.

Öneriler

Sosyal devlet, toplumun bu kanayan yarasını saran devlettir. Hepsinin topluma kazandırılması zorunlu görülmektedir.

f. Öğretmen Yetiştirme

Nitelikli eğitim, herşeyden önce nitelikli öğretmen demektir. Bugün eğitim sisteminde her düzey ve her tür öğretime öğretmen, üniversitelerde yetiştirilmektedir. Ancak öğretmen yetiştiren, eski eğitim enstitülerinden eğitim fakültelerine dönüştürülen kurumlar altyapı ve nitelikli öğretim üyesi yetersizliği nedeniyle 14 yıldır gerçek fakülte olamamışlardır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK'ün belirlenmiş bir öğretmen yetiştirme politikası olmadığından "herkes öğretmen olabilir" görüşü yaygındır. 1980 öncesi ilkokulların çalışkan öğrencileri seçme sınavı ile altı yıllık İlköğretmen Okullarına (eski Köy Enstitüleri), ortaokulların çalışkan ve yetenekli öğrencileri de üç yıllık İlköğretmen Okullarına parasız yatılı olarak girerlerdi. İlköğretmen Okullarının ve liselerinin başarılı öğrencileri de seçme sınavıyla Eğitim Enstitüsü ve Yükseköğretmen Okullarına girerlerdi. Bu kurumlarda eğitim-öğretimin yanısıra bu gençlere "öğretmenlik ruhu" da kazandırılıyordu.

Bugünkü Durum

Bugün endüstri meslek liselerinde marangoz, demirci, elektrikçi, ticaret lisesinde muhasebeci, imam-hatip lisesinde imam olarak yetiştirilenlerin hepsi öğretmen olabiliyor. Bu öğretmen adayları, sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni yetiştiren bölümleri çoğu zaman 15.-24. sırada tercih etmektedirler. "Hiç olmazsa öğretmen olsun" diye bu mesleği seçmektedirler.

Bu nedenle bugün ulusal eğitimimizde büyük bir nitelik bunalımı yaşanmaktadır.

Öneriler

1. Anadolu Öğretmen Liselerine öğretmen atanırken, alanında en az yüksek lisans yapmış olanlar tercih edilmelidir.
2. Anadolu Öğretmen Lisesi mezunlarına Eğitim Fakültelerine girişte öncelik verilmelidir.
3. Eğitim Fakültelerini ilk beş tercih içinde isteyen tüm öğrencilere, lisans öğrenimi süresince Milli Eğitim Bakanlığı'nca burs verilmelidir.
4. Öğretmenlik formasyonu olmayanlar, öğretmenlik yapamamalıdır.
5. Öğretmenlerin ekonomik durumları ve çalışma ortamları iyileştirilmelidir.

Son olarak Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra örgütü yeniden yapılandırılmalıdır. Bu bağlamda Talim ve Terbiye Kurulu'na özerklik tanınmalı, bilimsel ölçütlere göre seçilen kurul üyelerine işgüvencesi sağlanmalıdır. Böylece Talim ve Terbiye Kurulu'na, kuruluş gerekçesinde olduğu gibi "bilim ve uzmanlar kurulu" kimliği yeniden kazandırılmalıdır.

g. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitimin amacı, örgün eğitimden dışlanmış yurttaşlara;

Okuma-yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamalarına fırsat ve olanak hazırlamak,

Toplumsal, ekonomik gelişmelere uyumlarını sağlayacak eğitim olanağı sunmak,

Ulusal kültür değerlerimizi öğretmek,

Boş zamanları olumlu değerlendirme alışkanlıkları kazanmak,

İş bulmaları için meslek edinmelerini sağlamak,

Mesleki akıcılıkları için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

Bugünkü Durum

Altmışbeş milyon nüfuslu Türkiye'de yalnızca 961.148 kişiye (1994-1995) yaygın eğitim kursu sunulması gerçekten düşündürücüdür. Yine 1994-1995 öğretim yılında 292 Çıraklık Eğitim Merkezinde 203.846 kişiye çıraklık eğitimi sunulması da yeterli değildir.

Öneriler

Yaygın eğitimin örgün eğitimi bütünlemesi, örgün eğitimden yararlanamayanlara eğitim hizmeti sunabilmesi sağlanmalıdır. Hızlı sanayileşme ile örgün eğitim bireyin yaşamını ve mesleğini sürdürmesinde yeterli olamamaktadır. Dolayısıyla yaşamboyu eğitim sürecinde yaygın eğitim önemli bir işlev yüklenmektedir.

KAYNAKÇA

Âdem, Mahmut. **Demokratik Laik, Çağdaş Eğitim Politikası**, Ankara, 1995

_____ **Eğitim Planlaması**, Ankara, 1997.

Ayaz, Nevzat. **TBMM, 1995 Yılı Bütçe Raporu**, Ankara, 1995.

ÖSYM. **1995 İkinci Basamak Sınav Kılavuzu**, Ankara, 1995.

Türk Eğitim Derneği. **Eğitimde Laiklik**, Ankara, 1990.

_____ **Ortaöğretim Kurumlarında İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve Sorunları**, Ankara, 1992.

NOT: Bu yazı; sekiz yıllık zorunlu eğitime ilişkin 4306 sayılı yasa kabul edilmeden önce hazırlanmıştır. Hazırlanmasında katkı ve yardımlarını esirgemeyen değerli meslektaşım Doç. Dr. Kasım Karakütük'e çok teşekkür ediyorum.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

24	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM		DOKTORA	
23	YÜKSEKÖĞRETİM		YÜKSEK LİSANS	
22	LİSANS			
21				
20			ÖNLİSANS	
19				
18	ORTAÖĞRETİM		ÇOKAMAÇLI	
17	Anadolu Liseleri	GENEL	Yabancı Dil Ağırlıklı Lise	MESLEKİ TEKNİK
16	Haz.	Genel Liseler	Anadolu İmam-Hatip Liseleri	İnşaat
15		Fen Liseleri		Hatip Liseleri
14				Meslek Liseleri
13				Teknik Liseler
12				ÇOKAMAÇLI OKULLAR
11				Endüstri, Fen B.
10				Tic. Turizm,
9				Tarım, Sosyal Bil.
8				Sağlık, Güz. San.
7				El San. Din
6	OKULÖNCESİ EĞİTİM			
5	Anasınıfı			
4	Anaokulu			
3	Yuva			
2				
1				
0				
	YAŞLAR	ÖRGÜN EĞİTİM		ÇIRAKLIK VE YAYGIN EĞİTİM

YAYGIN EĞİTİM

